

OCJENJIVANJE U FINSKOJ OBVEZNOJ ŠKOLI

Dr. sc. Milan Matijević

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

milan.matijevic@zg.t-com.hr

Sažetak - U ovom tekstu autor prikazuje finski nacionalni kurikulum za obveznu školu. Posebna je pozornost posvećena analizi modela praćenja i ocjenjivanja aktivnosti i postignuća učenika u finskoj obveznoj školi. Autor pokušava odgovoriti na pitanje zašto su finski učenici uspješni u međunarodnom projektu PISA.

Početak ovog tisućljeća u Finskoj je blizu 600.000 djece obuhvaćeno obveznim školovanjem koje traje devet godina.

Prvih šest razreda obvezne škole podučava razredni učitelj sve nastavne predmete, uz pomaganje stručnih učitelja za neke nastavne predmete (npr. glazbeni odgoj, tjelesni odgoj). U posljednjoj trećini obveznoga školovanja svaki predmet podučava predmetni učitelj – specijalist.

Nastavna godina traje 190 nastavnih dana, između sredine kolovoza i sredine lipnja. Tjedno opterećenje učenika nastavom kreće se od 19 do 30 sati, od prvog do devetog razreda. Nastavni sat traje 45 minuta, s obveznim odmorom od 10 do 15 minuta između svakog sata.

Osnovna skala za ocjenjivanje tijekom obveznog školovanja ima sedam stupnjeva (ocjene od 4 do 10). Ocjenjivanje je u pravilu opisno za učenike od prvog do četvrtog razreda, a numeričko za ostale razrede. Osnovna ocjena prema kojoj se određuju nacionalni okvirni kriteriji i standardi je 8. Ocjene 9 i 10 koriste se za isticanje nekih obilježja učenika te učenika koji se bitno razlikuju u zalaganju, načinu rada i rezultatima u odnosu na ostale učenike. Ocjena 10 se rijetko dodjeljuje, obično je dobivaju jedan do dva učenika u odjeljenju. Ocjene 6 i 7 se dodjeljuju za podsjećanje na to da bi učenik trebao učiniti dodatne napore kako bi dostigao potreban standard, a ocjena 5 označava krajnje upozorenje učeniku i roditeljima da treba nešto promijeniti u pristupu učenju. Ocjena 4 označava nezadovoljavajuće rezultate.

U posljednja dva provjeravanja znanja i kompetencija učenika na kraju obveznoga školovanja finski učenici bili su na samom vrhu rangiranih učenika.

Ključne riječi: osnovna škola, obvezno školovanje, Finska, ocjenjivanje, PISA

Uvod

Početak ovog tisućljeća u Finskoj je blizu 600.000 djece obuhvaćeno obveznim školovanjem koje traje devet godina. U školu trebaju sredinom kolovoza poći sva djeca koja će u novoj školskoj godini navršiti sedam godina. Oko 92% učenika je upisano u državne škole, a oko 8% ih pohađa privatne škole. Oko 90% djece u dobi od šest godina pohađa neki oblik predškolskoga odgoja.

Razredni učitelji koji imaju pravo podučavati u primarnom obrazovanju stekli su zvanje „Magistar odgoja (pedagogije, engl. *Master of education*)“, a učitelji/ce predmetne nastave nositelji su zvanja magistar neke znanosti s najmanje jednim semestrom studija pedagoških znanosti.

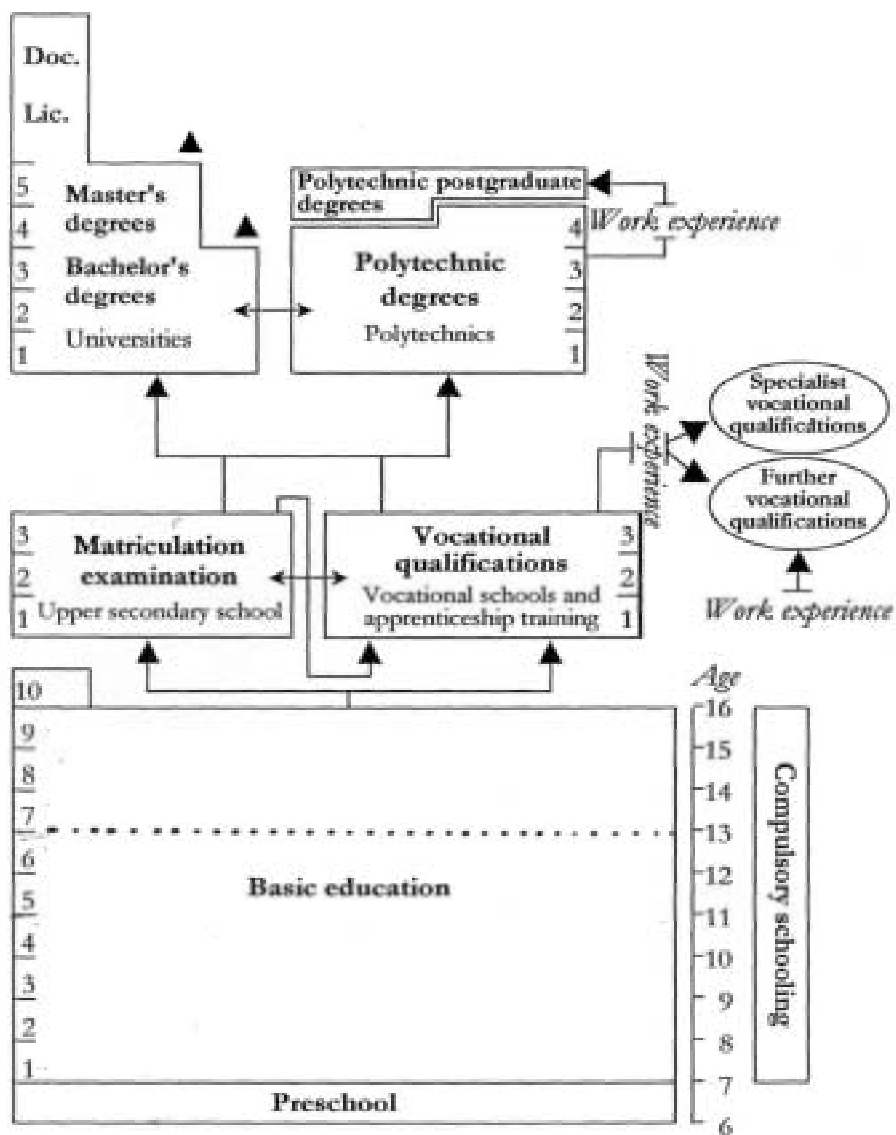
Primarno obrazovanje traje u Finskoj šest godina (razreda) iako se u shemama koje prikazuju obvezno školovanje ne iskazuje odvojeno u odnosu na sekundarno. To je obrazovanje najčešće organizirano u zgradama koje su rezervirane samo za nastavu u prvih šest godina obveznoga školovanja, a nastavu u tom razdoblju obveznoga školovanja izvode učitelji specijalizirani za primarno obrazovanje. Niže srednje obrazovanje traje tri godine i ubraja se u jedinstveno devetogodišnje obvezno školovanje. Više srednje obrazovanje traje također tri godine i ostvaruje se u općim ili strukovnim školama. U ovom se radu bavimo više finskom devetogodišnjom obveznom školom, odnosno ocjenjivanjem u toj školi (O problematici evaluacije u drugim školama vidjeti: *Evaluation in Education: Thematic Bibliography*, 2002).

Nastavni kurikulum devetogodišnje obvezne škole

Nacionalni kurikulum predstavlja temelj za planiranje, evaluaciju i implementiranje u školama. Nacionalni odbor za obrazovanje definira temelje, a lokalna sredina i škola imaju određenu autonomiju u izradi izvedbenih verzija kurikuluma.

Na razini općine ili regije postoje službe za obrazovanje koje koordiniraju izradu izvedbenih planova u školama. Postoji prilično velika sloboda u izboru sadržaja i određivanju optimalnog fonda nastavnih sati za planirane aktivnosti. To znači da škola i lokalna uprava preuzimaju odgovornost za kvalitetu ostvarivanja zadaća iz nacionalnog kurikuluma.

U obveznoj školi najviše nastavnih sati odnosi se na nastavu materinskog i stranih jezika (33%). U prvom se razredu osim finskog obvezno uči i švedski jezik. Učenici i roditelji se opredjeljuju koji će jezik učiti kao prvi, a koji kao drugi materinski jezik (između švedskog i finskog jezika). Od trećeg razreda svi učenici uče engleski jezik, a od četvrtog razreda novi strani jezik (najčešće njemački, ponekad francuski).



Slika 1: Školski sustav u Finskoj

Oko jedne petine nastavnih sati (19%) posvećeno je nastavi matematike, a 15,35% nastavi prirodnih znanosti.

Tablica 1: Nastavni plan za finsku obveznu školu

PREDMETI	RAZREDI						
	1	2	3	4	5	6	7 – 9*)
Materinski jezik i književnost	7	7	5	5	5	5	8
Engleski	-	-	2	2	2	2	8
Novi strani jezik				2	2	2	6
Matematika	4	4	4	4	4	4	9
Priroda i ekologija	2	2	3	3	-	-	-
Biologija i zemljopis	-	-	-	-	2	2	7
Fizika i kemija	-	-	-	-	1	1	6
Vjerski odgoj ili Etika	1	1	1	2	2(1)	-	3
Povijest	-	-	-	-	1(2)	-	6
Glazbeni odgoj	1	1	2	2	2	2	1
Likovni odgoj	2	2	3	3	2	2	2
Ručni rad	2	2	2	2	2	2	3
Tjelesni odgoj	2	2	3	2	3	3	6
Domaćinstvo s ekonomijom							3
Profesionalna orijentacija							2
Izborni predmeti							20
Ukupno (minimum):	21	21	25	25	26	26	30

*) Ovdje je iskazan minimalan broj sati koje svaka škola raspoređuje u tjednu satnicu prema načelima za izradu kurikulumu škole i regije.

U nastavnom planu obvezne škole uočavamo zapažen fond nastavnih sati koji se odnosi na ručni rad te domaćinstvo i ekonomiju (oko 12%). To je vrijeme izravno u funkciji pripreme za uključivanje u neku od škola iz sekundarnog područja (opće ili strukovne srednje škole).

Također, iz perspektive hrvatske obvezne škole, korisno je upozoriti na postojanje alternativnoga nastavnog predmeta u odnosu na vjeronauk. Uz to valja podsjetiti da nastavu vjeronauka ili etike za sve učenike poučavaju njihovi razredni učitelji ili učiteljice.

Podjela nastavnih sati pojedinih predmeta može se i mijenjati.

Prvih šest razreda obvezne škole podučava razredni učitelj sve nastavne predmete, uz pomaganje stručnih učitelja za neke nastavne predmete (npr.

glazbeni odgoj, tjelesni odgoj u drugoj trećini obveznoga školovanja). U zadnjoj trećini obveznoga školovanja svaki predmet podučava predmetni učitelj – specijalist.

Nastavna godina traje 190 nastavnih dana, između sredine kolovoza i sredine lipnja. Tjedno opterećenje učenika nastavom kreće se od 19 do 30 sati, od prvog do devetog razreda.

Nastavni sat traje 45 minuta s obveznim odmorom od 10 do 15 minuta između svakog sata.

Prihvaćajući suvremene teorije učenja, u nastavi se ističe aktivna uloga učenika kao organizatora vlastite strukture znanja (sociokonstruktivizam). Učenikovo mišljenje i očekivanja određuju usmjerenost na različite sadržaje i aktivnosti učenja, koje će informacije izabrati te kako i za što će ih iskoristiti.

Uspješno podučavanje je, prije svega, stvaranje optimalnih uvjeta za učenje uz vođenje računa o motiviranosti i upravljanju učenikovim željama. To znači i promjenu uloge učitelja koji, umjesto posredovanja i prezentiranja informacija, sada treba upravljati učenjem i biti odgovoran za pripremu sredine za učenje (socijalna sredina, tehnička sredina, didaktički mediji i sl.). Učiteljica ili učitelj, trebaju omogućiti traženje informacija te evaluiranje valjanosti znanja. Učenici trebaju znanju pristupati na kreativan način.

Polazi se od pretpostavke da tehnički razvoj zahtijeva da svi građani imaju novu vrstu spremnosti za uporabu tehničkih rješenja i inovacija te da imaju utjecaj na taj tehnički razvoj. Građani trebaju razumjeti tehnologiju kako bi se njome mogli koristiti. Zato u osnovnoj (obveznoj) školi učenici bez obzira na spol, moraju imati šansu za upoznavanje s novim tehnologijama. Iznimno je važno omogućiti kritičko gledanje na efekte koje tehnologija ima na odnose čovjeka i prirode. Tomu bitno pridonosi poseban nastavni predmet tijekom čitava obveznoga školovanja pod nazivom (u slobodnom prijevodu) „zanati“ ili „ručni rad“.

Važna zadaća osnovne škole je i razvijanje sposobnosti za učenje. U početku se pod tim razumijevaju tehnike čitanja i pisanja, a poslije upoznavanje medija za prikupljanje i obradu informacija, stjecanje vještine procesuiranja informacija te sama uporaba informacija. Sve se to radi s ciljem da pojedinac nakon završetka školovanja može preuzeti odgovornost za vlastito cjeloživotno učenje te razvijanje motivacije za stalnim usavršavanjem.

Smanjuje se uloga učitelja kao izvora znanja, a povećava njegova uloga kao savjetnika, mentora, i pomagača učenikovih aktivnosti.

Važnu ulogu u životu djeteta ima obvezna škola u području osnovnih ljudskih vrijednosti. Zato u nastavnim kurikulumima bitno mjesto imaju sadržaji i aktivnosti koji se odnose na religijsku kulturu i etiku. Kao osnovne se vrijednosti ističu ljepota, istina i poštenje te isticanje ljudskog dostojanst-

va. Tu je i isticanje jednakosti ljudi bez obzira na spol, rasu i socijalno podrijetlo. Glavne se smjernice za te vrijednosti preuzimaju u univerzalnim deklaracijama koje se odnose na očuvanje ljudskih prava. Škola treba promovirati ideju opravdanog (poželjnog) razvoja, zatim kulturni identitet, multikulturalizam i internacionalizam. Škola treba pripremati i za život u demokratskom građanskom društvu.

Ocjenjivanje aktivnosti i postignuća učenika

Evaluacija je važan segment nacionalnog kurikulumu. Zato Nacionalno vijeće za obrazovanje određuje osnovna načela za provođenje te djelatnosti. Smatra se da škola treba stalno evaluirati sve aktivnosti u školi i aktivnosti i postignuća učenika. Zato svaka škola često izrađuje i vlastitu samoevaluaciju. U taj se posao uključuje i općina odnosno lokalna školska prava. U procesu samoevaluacije sudjeluju, osim učitelja, roditelji, učenici i drugi članovi lokalne zajednice. Evaluacija se može odnositi na cjelokupan rad neke škole ili samo na neke dijelove kurikulumu (npr. pojedine predmete, projekte, na materijalno-tehničko okruženje za učenje itd.). Dakle, jednaka se pozornost posvećuje vanjskoj i unutarnjoj evaluaciji.

U evaluaciju su uključeni, kako je rečeno, i učenici. Pritom se podrazumijevaju i verbalne i brojčane ocjene koje učitelji dodjeljuju stalno ili periodično za učenikov rad i rezultate.

Ocjenjivanje učenika ima za cilj poticanje učenikova razvoja u skladu s načelima iz nacionalnog kurikulumu. Ocjene predstavljaju povratnu informaciju o napredovanju, o socijalnim vještinama, sposobnostima samostalnog učenja te o svim ostalim rezultatima učenja. Ovdje je važno posvetiti pozornosti *procesu* učenja, a ne samo *rezultatima*. Evaluacija učenikovih aktivnosti i rezultata treba biti u funkciji osposobljavanja za samoevaluaciju, radi razvijanja svijesti o vlastitim znanjima i stečenim kompetencijama te o važnosti stalnog učenja.

Evaluacija učenikovih aktivnosti i rezultata treba pridonijeti stjecanju pozitivne slike o sebi te poticati učenike da planiraju svoj rad i samostalno donose odluke. Da bi se to postiglo, učenike se često stavlja u situaciju da analiziraju svoje učenje i učenje drugih radi stjecanja evaluacijskih kompetencija.

Evaluacija se koristi za intenziviranje veze i suradnje obitelji i škole. Naime, sve vrste izbora i stalnih promjena u učenikovu okruženju odnose se i na obiteljski život, pa se i čitava obitelj treba uključiti u analiziranje djetetovih aktivnosti i postignuća.

Evaluacija učenikovih aktivnosti i postignuća polazi od ciljeva koji su istaknuti u kurikulumu. Važno je uočiti da evaluacija polazi od pojedinca i uzi-

ma u obzir njegove mogućnosti i razvoj sposobnosti. Naravno, učenikove aktivnosti i postignuća se promatraju i u odnosu na drugu djecu iste generacije, a i samu djecu se potiče na to da se uspoređuju s drugima radi stjecanja svijesti o svojim mogućnostima. To je važno radi pripremanja za život u društvenoj zajednici u kojoj je sve podložno uspoređivanju i vrednovanju.

Informacije o evaluiranim aktivnostima i rezultatima učenicima i roditeljima priopćuju se svakodnevno. Osim toga, obveza je škole učenicima i roditeljima uručiti godišnji i polugodišnji pisani izvještaj, zatim završnu svjedodžbu na kraju obveznog devetogodišnjeg školovanja. Osim toga učenici mogu dobiti u pisanom obliku certifikat o završetku dodatne nastave (dodatnih programa). Na kraju razreda izdaje se i ocjena o ponašanju i urednosti. Ocjene za ponašanje i urednost ne nalaze se u završnoj svjedodžbi o obveznoj školi, osim ako to roditelji izričito zatraže.

Nacionalni kurikulum konkretizira i načela za napredak u učenju te za prijelaz u viši razred. Ta su načela konkretizirana u lokalnom kurikulumu, odnosno u dokumentu koji izrađuje svaka lokalna zajednica ili škola. Učenik prelazi u viši razred ako je zadovoljio sve svoje zadatke iz različitih predmeta ili skupina predmeta koje predviđa nastavni plan za taj razred i koji je naznačen u lokalnom kurikulumu.

Učenici također mogu napredovati u sljedeći, viši razred, čak i kada ocjenama nisu zadovoljili, ako se prosudi da se mogu nositi sa zahtjevima sljedeće školske godine.

Ako se pruži prilika za pokazivanje uspjeha po završetku školskih obveza, može se donijeti uvjetna odluka o zadržavanju učenika. Odluka mora sadržavati napomenu o onim područjima nastavnog plana za određeni razred u kojoj će postignut i prihvatljiv uspjeh kao rezultat posebnog ispitivanja biti preduvjet za prijelaz u viši razred. Posebno ispitivanje može se izvesti na različite načine ili u prilikama u kojima se može pokazati uspješnost.

Ako je, u skladu s Uredbom ministarstva za obrazovanje o osnovnom obrazovanju, bilo odlučeno da će učenik napredovati prema individualnom programu učenja, umjesto prema općem nastavnom programu za svaki razred, kurikulum će specificirati znanje i vještine koji će se koristiti kao preduvjet za početak učenja u novom modulu. Po Uredbi o osnovnom obrazovanju učenik koji uči prema individualnom programu unapređuje se u viši razred kada ispuní sve školske obveze za određenu školsku godinu.

Učenik se vodi kao učenik devetog razreda sve dok ne dovrši cijeli nastavni program osnovnog obrazovanja i ne stekne završni certifikat (diplomu) osnovnog obrazovanja, odnosno dok ne stigne dobnu granicu potrebnu za obvezno obrazovanje i ne povuče se iz škole (Prilog 5).

Osim grupacije predmeta *okoliš i prirodne znanosti*, svi se glavni predmeti ocjenjuju posebno. Od prvog do četvrtog razreda znanost o okolišu i prirodi ocjenjuju se kao jedna cjelina. Od petog do šestog razreda biologija i

geografija ocjenjuju se kao jedna cjelina, kao i fizika i kemija. Od sedmog do devetog razreda predmeti biologija, geografija, fizika, kemija i zdravstveno prosvječivanje ocjenjuju se posebno.

Ocjenjivanje radnih vještina predstavlja dio ocjenjivanja učenikovih sposobnosti učenja. Ciljevi postavljeni za različite predmete predstavljaju osnovu za ocjenjivanje radnih vještina, koja je usmjerena na učenikove sposobnosti planiranja, reguliranja, primjenjivanja i ocjenjivanja vlastita rada. Ocjenjivanje također obuhvaća odgovornost i kooperativnost.

Ocjenjivanje ponašanja usmjereno je procjenjivanju učenikova odnosa prema drugim osobama, prema okolišu i prema njegovu pridržavanju pravila. Svi učitelji koji podučavaju učenika ocjenjuju njegovo ponašanje. Ciljevi za ponašanje učenika moraju biti istaknuti i u lokalnom kurikulumu. Kod stvaranja ciljeva ponašanja, u obzir moraju biti uzeti zajednički školski obrazovni ciljevi iz nacionalnog kurikuluma.

Da bi razvili svoje vještine samoocjenjivanja, učenici moraju biti vođeni u provjeravanju procesa učenja i prilikom ocjenjivanja svojih vještina u učenju i radu. To nalaže stalno davanje povratne informacije učenicima o radu. Učenici moraju biti vođeni i motivirani kako bi ocjenjivali svoje učenje i uspjeh na različite načine. Tako će se razvijati njihove sposobnosti za samoocjenjivanje.

Poteškoće u učenju kod učenika koji nisu bili upisani ili premješteni u sistem obrazovanja s posebnim potrebama moraju se uzeti u obzir kod ocjenjivanja. Kod takvog ocjenjivanja moraju se koristiti metode uz koje će učenik moći pokazati svoj uspjeh što je moguće bolje.

Osnove ocjenjivanja učenika koji je bio upisan ili premješten iz sustava posebnog obrazovanja definirane su u individualnom obrazovnom planu (IOP) koji se za takve učenike izrađuje (prilagođeni program).

Ako je odlučeno da učenik uči prema prilagođenom programu za jedan ili više predmeta, učenikov će uspjeh biti ocijenjen na osnovi ciljeva koji se oblikuju posebno za njega. U tom slučaju, učenikov uspjeh nije ocjenjivan u odnosu na opise dobrog uspjeha iznesene u nacionalnom kurikulumu. U skladu s individualnim nastavnim planom opisno ocjenjivanje može se iskoristiti za predmete koji se uče u svim razredima.

Ocjenjivanje učenika čije je podučavanje organizirano prema području aktivnosti, utemeljeno je na individualnim ciljevima koji su iskazani u IOP-u. Ocjenjivanje učenika usmjereno je na napredak u području aktivnosti. Područja aktivnosti koja se ocjenjuju su: motorička koordinacija, jezik i komunikacija, društvene osobine, sposobnosti svakodnevnog funkcioniranja/snalaženja i kognitivne sposobnosti. Ocjenjivanje se mora temeljiti na učenikovu razvoju i procesu učenja, te na početnim točkama i ciljevima. Prilikom ocjenjivanja znanja mora postojati tolerancija za prepreke u učenju nastale zbog učenikove onesposobljenosti (razvojne teškoće) ili poremećaja.

Ocjenjivanje učenika imigranata u različitim predmetima uzima u obzir učenikovo podrijetlo i postupno poboljšavanje vještina u finskom i švedskom jeziku. Pri ocjenjivanju učenika koriste se mješovite, fleksibilne metode koje su primjerene učenikovo situaciji, tako da može pokazati svoj uspjeh bez obzira na moguće nepravilnosti u jezičnim sposobnostima (finski ili švedski). Ocjenjivanje učenika imigranata može biti opisno u osnovnom obrazovanju, s iznimkom konačnog ocjenjivanja.

Zaključne ocjene

Zadatak zaključnog ocjenjivanja jest definirati koliko je dobro, po završetku svog obrazovanja, učenik ostvario ciljeve nastavnog plana osnovnog obrazovanja u raznim predmetima. Zaključno ocjenjivanje mora biti usporedivo na nacionalnoj razini i mora biti ravnopravno prema svim učenicima. U svakom od osnovnih predmeta zaključna ocjena temelji se na uspjehu učenika u završnoj fazi osnovnog obrazovanja, odnosno u osmom i devetom razredu. Kriteriji za zaključno ocjenjivanje u osnovnom obrazovanju pripremljeni su za sve osnovne predmete. Učenikov uspjeh ocjenjuje se s pomoću tih kriterija, na osnovu raznih dokaza.

Ako podučavanje osnovnog predmeta završi prije završne faze osnovnog obrazovanja (akceleracija, individualno napredovanje), učenikov uspjeh ocjenjuje se prema kriteriju zaključnog ocjenjivanja za taj predmet.

Učenikove aktivnosti i postignuća procjenjuju se na skali od sedam stupnjeva: 4 – 10. Zapravo je to skala od 10 stupnjeva, ali se tradicionalno podrazumijeva da nema tako slabog učenika koji bi trebao biti procijenjen s 1, 2 ili 3. Ostale ocjene, u slobodnom prijevodu, znače: 10 – izvrsno, 9 – vrlo dobro, 8 – dobro, 7 – zadovoljavajuće, dovoljno, 6 – manjkavo, 5 – jedva dovoljno, 4 – nedovoljno.

Opisne (verbalne) ocjene mogu se upotrebljavati od prvog do sedmog razreda. Osim toga opisne ocjene mogu se upotrebljavati pri ocjenjivanju izbornih predmeta, zatim za učenike koji ponavljaju razrede, zatim kod ocjenjivanja učenika kojima finski jezik nije materinski jezik te uvijek kao dopuna numeričkom ocjenjivanju.

Kriteriji zaključnog ocjenjivanja te standarda za zadovoljavajući uspjeh u svakom predmetu ili varijabli koja se procjenjuje definiraju stupanj znanja i vještina ili ponašanja potrebnih za ocjenu osam (8). Kriteriji su napisani tako da učenik dobije tu ocjenu ako, u prosjeku, pokaže uspjeh na razini koja je potrebna prema kriterijima za taj predmet ili varijablu. Ako se neki od tih kriterija, kad je u pitanju opći uspjeh, ne zadovolje, oni se mogu kompenzirati nadmašivanjem standarda drugih kriterija.

Učenik je prihvatljivo usvojio znanje i vještine predviđene za osnovno obrazovanje kada dobije ocjenu 5 (najniža ocjena koja omogućuje prijelaz u

viši razred), ako je do određenog stupnja mogao pokazati uspjeh koji taj kriterij nalaže.

U zaključnom ispitivanju i ocjenjivanju ocjena radnih vještina uključena je u ocjenu za predmet.

Ako je, prema prilagođenom individualnom programu, odlučeno da će učenik učiti po prilagođenoj verziji programa za jedan ili više predmeta, učenikov će uspjeh biti ocijenjen na osnovi ciljeva definiranih u IOP-u. U tom slučaju učenikov se uspjeh ne ocjenjuje u odnosu na kriterije za konačno ocjenjivanje definirane u nacionalnom osnovnom kurikulumu.

U završnoj fazi osnovnog obrazovanja osnovni predmeti koji se ocjenjuju brojčano jesu materinski jezik i književnost, prvi i drugi nacionalni jezik (finski i švedski), matematika, fizika, kemija, biologija, geografija, zdravstveno prosvjećivanje, religija ili etika, povijest, društvene znanosti, glazbena kultura, likovna kultura, tehnički odgoj, tjelesni odgoj i domaćinstvo.

Učenik uči materinski jezik prema jednom od dva nastavna plana (prvi i drugi jezik: finski ili švedski). Ako je učenik promijenio nastavni plan za materinski jezik i književnost, (zamijenio prvi i drugi nacionalni jezik), ili strane jezike, konačno se ocjenjivanje usmjeruje na nastavni plan prema kojemu je u zadnjem razredu učio. Ista procedura primjenjuje se ako se učenik prebacio s religije na etiku i obrnuto. Ti se izborni predmeti, koji čine integrirani nastavni plan od barem dva nastavna sata tjedno, godišnje ocjenjuju.

Izborni predmeti koji podrazumijevaju manje od dva sata tjedno godišnje, ili moduli koji se sastoje od takvih nastavnih planova, ocjenjuju se opisno.

Neke posebnosti poučavanja i ocjenjivanja u nižim razredima

Ciljevi učeničkog ponašanja usklađeni su s odgojnim uputama u školi. Kriteriji ocjenjivanja učeničkog ponašanja dodani su ovom konceptu i njihov sustav klasificiranja služi ostvarivanju tih ciljeva. Evo nekih od osnovnih pravila kojih se učenici trebaju pridržavati da bi zaslužili zadovoljavajuću ocjenu (npr. 8 ili više): Pazi na druge (prihvataj ih)! Pazi na okoliš! Pridržavaj se školskih i razrednih pravila! Budi kritičan i samokritičan! Poželjan je pozitivan stav prema učenju!

Kod ocjenjivanja učenika opisuje se kako su prihvatili ciljeve koji su pred njih postavljeni. Postavljanje ciljeva može biti opće i pojedinačno. Ocjenjivanjem se nastoji razviti kod učenika sposobnost samokritičnosti kao i stjecanje realne predodžbe o samom sebi.

Temelj ocjenjivanja jesu brojni pokušaji. Učitelj za vrijeme nastavnog procesa prati učeničko shvaćanje i prihvaćanje postupka ocjenjivanja. Rezultate testova učitelj upisuje u podsjetnik. Rad na nastavnom satu, savjesnost, stav

prema nastavniku i nastavnom predmetu, kao i rezultati, zajednički utječu na konačnu ocjenu. Ponašanje se ocjenjuje posebno.

U pravilu, za učenike do petog razreda ocjenjivanje je opisno. Za učenike petog i šestog razreda postupno se uvodi numeričko ocjenjivanje, ali se i dalje može kombinirati s verbalnim ocjenjivanjem.

Tijekom školske godine škola izdaje dvije svjedodžbe: polugodišnju i godišnju. Nakon što je savladao propisano zadatke, učenik dobiva godišnju svjedodžbu i prelazi u sljedeći razred. Ako nije zadovoljio u jednom ili više predmeta, ostaje u istom razredu. Ta se mogućnost u praksi javlja vrlo rijetko. Odluku o ponavljanju razreda donosi direktor na sjednici nastavnčkog vijeća.

Ako učenik nije uspio savladati ciljeve iz *jednog* predmeta, a učitelj zajedno s roditeljima smatra da bi to mogao pokušati naknadno popraviti, postoji mogućnost da to učini u jesen, na početku idućeg razreda. Termin se dogovara s roditeljima kao i sadržaj i postupak popravnog ispita. Ako učenik zadovolji na tom ispitu, prelazi u sljedeći razred. Ako ne prođe na ispitu, ponavlja razred sa svim pripadajućim nastavnim predmetima. Svaki se predmet ponovno ocjenjuje, bez obzira na prijašnje pozitivne ocjene iz tih predmeta.

Vladanje se ocjenjuje zajedno u polugodišnjim i godišnjim svjedodžbama. U prva četiri razreda vladanje se ocjenjuje opisno, na temelju nastavnog plana u kojem su točno navedeni ciljevi učeničkog ponašanja. U petom i šestom razredu ocjene iz vladanja upisuju se numerički u obrazac svjedodžbe, na temelju kriterija ocjenjivanja vladanja koji su sastavni dio nastavnog plana s ciljevima učeničkog ponašanja (vidi prilog 5).

Zajedno s poučavanjem treba kod učenika primarnog obrazovanja stvarati pretpostavke za samoocjenjivanje. Namjera je voditi i usmjeravati učenike da sami prate i procjenjuju svoj napredak, da sami sebi postavljaju određeni cilj, dakle da uče učiti i stječu kompetencije za samoocjenjivanje. Cilj je jačanje učenikove samosvijesti i pozitivne slike o sebi, kao i osjećaj zajedništva. Razvijanjem sposobnosti samoocjenjivanja učenik procjenjuje vlastitu strategiju učenja. Dakle, na taj se način kod njega razvija kritičnost u odnosu na rezultate svog rada i svojih mogućnosti.

Školske aktivnosti ocjenjuju se s ciljem poboljšanja kvalitete nastave (poučavanja). Tokom godine ocjenjuje se ostvarenje ciljeva tih aktivnosti (ostvarenje plana rada), razina suradnje i uloga škole u stvaranju optimalne radne atmosfere. Osim toga, ocjenjuje se podjela rada, raspored sati i korištenje vremena, uzimajući u obzir individualne mogućnosti učiteljica i učitelja. Ocjenjuje se razina samokritičnosti koja se očituje u čestim razgovorima koje direktor škole vodi sa svojim učiteljima. Sve to rezultira daljnjim razvijanjem i unapređivanjem rada u školi i ukupnoga školskog ozračja.

Ocjenjivanje rada dio je ocjenjivanja učiteljske struke. Prilikom ocjenjivanja učitelj uzima u obzir ocjene učeničkih zadataka (konačne rezultate,

postignuća) kao i ukupan rad. Radna ocjena formira se na temelju unaprijed definiranih kriterija (Vidi tablicu!).

Ocjnjivanje u području matematike

Primjer definiranja ciljeva i kriterija ocjenjivanja ovdje ćemo prikazati na predmetu matematika. Učitelji za taj predmet trebaju procjenjivati ostvarenost ciljeva koji se odose na mišljenje i znanje, brojeve i računanje, te geometriju, sređivanje podataka i tabelarno prikazivanje podataka. Skala ocjena od 4 do 10 opisana je u okvirnom nastavnom državnom kurikulumu (Vidi tablicu!).

Tablica 2: Kriteriji ocjenjivanja u matematici za peti razred

OCJENA	OBJAŠNENJE ZNAČENJA
10	svi rezultati ispita su izvrsni
9	neznatno bolji rezultati u odnosu na razinu 8
8	razina opisana kao zadovoljavajuća u službenom državnom kurikulumu
7	neznatne manjkavosti u odnosu na razinu 8
6	prosječne ocjene svih ispita oko 6
5	prosječne ocjene za sve ispite oko ocjene 5
4	veoma rijetko, slabi rezultati, problemi s ponašanjem i sl.

Logika, odnosno konkretizacija kompetencija koje treba usvojiti za određenu ocjenu u matematici vrijedi i za sve ostale nastavne predmete.

Učiteljima će procjenjivanje prema skali u Tablici 2 pomoći konkretizacija ciljeva prema tematskim cjelinama koje dajemo u nastavku (prema: *National core Curriculum*, 2004).

Opis dobrih osobina i rezultata na kraju petog razreda u matematici za ocjenu osam (8):

Mišljenje i marljivost

- Učenik će pokazati razumijevanje koncepata u vezi s matematikom, upotrebljavajući ih pri rješavanju problema i prikazujući ih u različitim prigodama uz pomoć instrumenata, slika, simbola, riječi, brojeva ili dijagrama;
- Pokušati svjesno usmjeriti svoju pozornost pri promatranju; moći uspješno prenositi svoja zapažanja i mišljenje u različitim oblicima – prilikom djelovanja, govorenja, pisanja ili prilikom uporabe simbola;

- Znati kako zorno prikazati realni svijet i fenomene matematički, oslanjajući se na uspoređivanje, klasificiranje, organiziranje, konstruiranje ili modeliranje;
- Znati kako, na temelju zadanih ili izabranih kriterija, grupirati ili klasificirati, razlikujući između kvalitativnih i kvantitativnih svojstava, te opisivati skupine stvari i objekata, iznoseći istinite ili neistinite propozicije o njima;
- Znati kako prezentirati matematičke probleme u novom obliku; moći će interpretirati jednostavne tekstove, ilustracije ili događaje te izraditi plan za rješavanje problema.

Brojevi i računanje

- Učenici će razumjeti decimalni sustav i pojam decimalnih razlomaka;
- Razumjeti pojam negativnog broja i razlomka te ih biti u stanju prezentirati u različitim oblicima;
- Znati kako prezentirati računanje pismeno i usmeno, te znati odnos između različitih izračunavanja;
- Moći unaprijed procijeniti rezultat, te poslije, kad je zadatak riješen, vrednovati rješenje;
- Znati kako prikazati u obliku formule, nastaviti brojevne nizove i prikazati povezanost.

Geometrija

- Učenici će znati kako oblikovati likove, slijedeći zadane instrukcije; također će moći opisivati jednostavnije geometrijske likove, a bit će im bliske strukture oblikovane na konceptu planiranog lika;
- Prepoznati sličnosti; prepoznati likove koji su simetrični u odnosu na crtu;
- Razumjeti načela mjerenja te kako izraziti neku veličinu u jedinicama mjerenja;
- Znati kako izračunati opseg kvadrata i trokuta.

Obrada podataka, statistika i vjerojatnost

- Učenici će znati kako prikupljati podatke, organizirati ih, klasificirati i statistički ih prezentirati;
- Znati kako čitati jednostavne tabele i dijagrame;
- Znati kako, i alternativno, objasniti brojne različite događaje, i prosuditi što je nemoguće ili što pouzdano moguće.

Ciljevi su, dakle, iskazani iz pozicije učenika. Istaknuto je što bi učenik trebao znati (moći napraviti, riješiti itd.) na kraju određenog razreda. Tako iskazani ciljevi olakšavaju učiteljima praćenje i ocjenjivanje ako to čine verbalno (opisno). Po istom su modelu iskazani konkretizirani ciljevi za sve nastavne predmete.

Nacionalno vijeće za obrazovanje povremeno organizira evaluaciju na reprezentativnom uzorku učenika na kraju obveznoga školovanja. Jedan takav projekt vanjske evaluacije ostvaren je u Finskoj za nastavu matematike. Uzorak su činili učenici devetog razreda obveznog školovanja, a evaluacijski je projekt zamišljen kao vanjsko longitudinalno istraživanje kojem je inicijator i nositelj Državno vijeće za obrazovanje (Finnish National Board of Education).

Stručnjaci Državnog vijeća za obrazovanje pripremaju svake druge godine zadatke koji se rješavaju u vremenu od jednog nastavnog sata. Zapravo 1998. godine učenicima je zadano 30 zadataka koje su rješavali 45 minuta, a 2004. godine zadano je 24 zadatka koje su rješavali 30 minuta. Dakle, radi se o jednostavnim zadacima koje je moguće riješiti za jednu do dvije minute, ili logičkim razmišljanjem od pola minute. Kao kriterij težine zadataka uzimaju se oni zadaci koje bi trebala rješavati većina učenika kao standard za ocjenu 8 (dobar, zadovoljavajući), odnosno za ocjenu koja se uzima kao optimalan rezultat za većinu populacije učenika tijekom obveznoga školovanja (Vidi prilog!).

Učenicima se pripremaju zadaci koji traže računanje, rješavanje problema, a odnose se na aritmetiku, geometriju, vjerojatnost i funkcije.

Rade se analize uspješnosti po školama, zatim po spolu, po regiji, po veličini naselja te prema izboru materinskog jezika (finski ili švedski).

Tablica 3: Aritmetičke sredine (postoci) i standardne devijacije uspješnosti po godinama

Učenici	1998.		2000.		2002.		2004.	
	M	δ	M	δ	M	δ	M	δ
subtest								
višestruki izbor	66,6	20,8	61,2	21,0	65,7	22,0	65,0	19,4
računanje							55,6	24,3
rješavanje problema	44,6	21,9	48,3	25,1	51,8	24,2	50,2	21,15
Čitav test	53,6	20,1	53,4	22,6	57,3	22,4	55,6	19,7

Tablica 4: Distribucija zadataka po područjima matematike

	1998.	2000.	2002.	2004.
Brojevi i računanje	10	11	11	6 + 5
Geometrija	5	8	11	7 + 4
Statistika i vjerojatnost	1	0	2	2 + 1
Funkcije	4	5	0	3 + 1
Algebra	5	6	6	6 + 1
Ukupno	25	30	30	24 + 12

Napomena: U koloni 2004. zadaci se odnose na tip višestrukog izbora i zadatke koji traže računanje.

Postotak točnih odgovora u četiri ispitivanja kretao se za zadatke koji su se odnosili na računanje između 60 i 74%, za zadatke iz geometrije između 38 i 50%, za zadatke iz statistike između 12 i 58%, za zadatke iz funkcija između 50 i 55%, a za zadatke iz algebre između 50 i 66% (prilog 1).

Prilog 1

- zadatak (brojevi i aritmetika); 1998. godine točno odgovorilo 81% ispitanika.
 Kolika je cijena cipela ako je njihova cijena od 500 maraka smanjena za 15%?
 - 485 maraka
 - 425 maraka
 - 75 maraka
 - 350 maraka
 - 400 maraka
- zadatak (geometrija); 2000. godine točno odgovorilo 56% ispitanika.
 Dužina stranice posude u obliku kocke je 20 cm. Koliko litara soka može stati u tu posudu?
 - 8 litara
 - 6 litara
 - 20 litara
 - 80 litara
 - 4 litre
- zadatak (funkcije); 2000. godine točno odgovorilo 22% ispitanika.

Prema uputama koncentrirani se sok miješa s vodom u omjeru 1 : 4. Koliko se razrijeđena soka može se napraviti s dva litra koncentrirana soka?

- a) 4 litre
- b) 5 litara
- c) 6 litara
- d) 8 litara
- e) 10 litara

4. zadatak (algebra); 2002. godine točno odgovorilo 39% ispitanika.

Izraz $(2a)^3$ može se napisati kao:

- a) $2a^3$
- b) $6a$
- c) $8a$
- d) $6a^3$
- e) $8a^3$

5. zadatak (algebra); 1998. godine točno riješilo 69% ispitanika.

Riješi jednačbu $6x - 2 = 4x + 7$

Prilog 2

KRITERIJI OCJENJIVANJA RADA (ZALAGANJA)

10 (Odlično)

Učenik

- zainteresiran stav prema učenju; učenju pristupa s oduševljenjem
- aktivno i samoinicijativno sudjeluje u radu
- piše svoje školske zadaće
- primjenjuje stečena znanja i vještine primjerno, hrabro i svestrano
- konstruktivno radi sa svojim parom, odn. u grupi, pomaže i potiče ostale, traži suradnju i osjećaj zajedništva

9 (Pohvalno)

Učenik

- zainteresiran stav prema učenju
- aktivno i samoinicijativno sudjeluje u radu
- piše svoje školske zadaće
- primjenjuje stečena znanja i vještine hrabro i svestrano

- konstruktivno radi sa svojim parom, odn. u grupi, pomaže i potiče ostale
- traži suradnju i osjećaj zajedništva

8 (Dobro)

Učenik

- ima pozitivan stav prema učenju
- aktivno sudjeluje u radu
- uglavnom redovito piše svoje školske zadaće
- napreduje u radu sa svojim parom, odn. u grupi

7 (Zadovoljavajuće)

Učenik

- ponajčešće ima pozitivan stav prema učenju
- općenito uzevši aktivno sudjeluje u radu
- uglavnom napiše svoju školsku zadaću
- napreduje u radu sa svojim parom, odn. u grupi

6 (Podnošljivo)

Učenik

- potrebna mu je pomoć drugih u učenju
- katkad napiše svoju školsku zadaću
- ponajčešće ima pozitivan stav prema učenju
- često ga je potrebno voditi kad radi sa svojim parom ili u grupi

5 (Dovoljno)

Učenik

- ima odbojan (negativan) stav prema učenju
- potrebna mu je nastavnikova pomoć kad radi sa svojim parom ili u grupi
- uglavnom ne piše svoje školske zadaće
- potrebno ga je stalno voditi i tjerati na rad i zajedništvo

4 (Slabo)

Učenik

- mnogo izostaje s nastave
- ne radi na satu
- ne piše svoje školske zadaće
- nema osjećaj zajedništva

Prilog 3

Kriteriji ocjenjivanja ponašanja	
Opis ponašanja	
Učenik ima vrlo razvijen osjećaj zajedništva, vrlo je aktivan, spreman pomoći, samoinicijativan. Savjestan je i pažljiv. Ima pozitivan stav prema učenju. Obziran je prema drugima, prema okolišu. U stanju je ocijeniti svoj i tuđi rad (zalaganje). Pridržava se svih školskih propisa.	Izvršno 10
Učenik je svjestan pravila (principa) zajedničkog rada, aktivno sudjeluje u radu i samoinicijativan je. Primjernog je ponašanja. Odnos prema školskom radu je pozitivan, obziran je prema svojim školskim drugovima, brižan u odnosu na okoliš. Poznaje školska pravila i u stanju je pridržavati ih se.	Pohvalno 9
Učenik je dobro prihvatio osnovne odgojne ciljeve; općenito uzevši vladanje mu je besprijekorno. Ima osjećaj zajedništva. Stav prema učenju najčešće je pozitivan. Često je obziran prema drugima kao i prema okolišu. Ocjenjuje svoj, ali i tuđi rad. Najčešće se pridržava školskih pravila.	Dobro 8
Učenik je djelomično prihvatio osnovne odgojne ciljeve, ali često ga je potrebno voditi do ostvarenja postavljenoga dnevnog zadatka. Ponašanje za vrijeme nastave kao i stav prema učenju mogao bi biti i bolji. Povremeno krši pravila školskog reda. S tim u vezi nastavnik je morao razgovarati s roditeljima.	Zadovoljavajuće 7
Učenik nije prihvatio osnovne odgojne ciljeve. Njegov stav prema učenju je loš, često ga je potrebno opominjati. Razuzdan je i agresivan. Često krši pravila školskog reda; nije u stanju ocijeniti ni svoj, a kamoli tuđi rad. Nastavnik je češće o tim problemima morao razgovarati s roditeljima.	Manjkavo 6
Učenik opetovano pokazuje ravnodušnost (nemarnost) i negativan odnos prema zajedništvu (zajedničkom radu). Ne cijeni rad ni školsku zajednicu. Ne cijeni školske odgojne ciljeve, ne teži njihovoj ostvarenju. Nepošten je, pravila školskog reda svjesno i opetovano krši.	Jedva dovoljno 5
Učenik je neprikladan za rad u školi. Ima sasvim iskrivljen stav prema školi; zbog stalnih prekršaja često je potrebno donositi individualne odluke. Ništa ne drži do zajedništva, do školskih drugova, nepristojan je, nema nikakva osjećaja prema svojim osnovnim zadacima, neopravdano izostaje s nastave. Treba naći alternativu.	Nedovoljno, Loše, 4 Slabo

Prilog 4

Opis poželjnog uspjeha nakon završenog 5. razreda u predmetu Etika

Međuljudski odnosi i moralni odgoj

Učenik:

- je sposoban u raznim situacijama ocjenjivati (vrednovati) moralne zahtjeve i postupke
- prepoznaje svoje loše (krive) postupke koji su suprotni općenito prihvaćenim principima
- je sposoban istražiti moralne probleme zajedno sa svojim drugovima i shvatiti njihova ishodišta
- shvaća da je za razrješenje konflikata potrebno naći nenasilna rješenja

Samospoznaja i kulturni identitet

Učenik:

- se služi središnjim pojmovima nastavnog predmeta (životni nazor, kultura, manjine)
- se ne ustručava iznijeti vlastito mišljenje i razumije da ga je potrebno obrazložiti
- je u stanju priznati manjak životnih nazora u vlastitom životu
- je sposoban shvatiti svoju domovinu kao dio svijeta kulturne raznolikosti

Društvena zajednica i ljudska prava

Učenik

- razumije pricipe pravednosti, ljudskih prava i tolerancije
- razumije značenje društvenih pravila
- razumije pojedinačnu odgovornost kao i činjenicu da pojedinac pripada različitim skupinama

Čovjek i svijet

Učenik

- razumije objašnjenja svijeta i čovjekova mjesta u njemu
- razumije važnost prirode i okoliša za čovjeka
- pažljivo se odnosi prema prirodi i prihvaća trajne razvojne principe

Rezultati finskih učenika u projektu PISA

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), u suradnji sa zemljama članicama, organizirala je 2000. godine veliki projekt vanjske evaluacije uspješnosti školskih sustava u 32 zemlje na uzorku od 265.000 učenika. Ispitivanje je provedeno 2000. godine na uzorku petnaestogodišnjih učenika, a planirano je ponavljanje svake tri godine. Učenici su testove ispunjavali u svojim školama.

PISA (Programme for International Student Assessment) ispituje sposobnost učenika da stečeno znanje i vještine primijene u različitim životnim situacijama. Dakle, ne procjenjuje se usvojenost informacija niti stupanj ovladanoosti školskih programa. Učenička pismenost je procjenjivana u tri područja: čitanje s razumijevanjem, matematička pismenost te prirodne znanosti.

Umjesto ispitivanja informiranosti učenika stručnjaci su se opredijelili ispitati načine na koje učenici razumiju glavne koncepte, kako vladađu određenim procesima i kako mogu primijeniti stečena znanja u različitim životnim situacijama. Ispitivanje jezčine pismenosti usmjereno je na čitalačku pismenost (Reading literacy), odnosno na ispitivanje čitanja s razumijevanjem. Za dobivanje upotrebljivih pokazatelja od petnaestogodišnjih je učenika traženo da pronalaze određene informacije u tekstu, da pokažu sposobnost razumijevanja poruka iz teksta, da interpretiraju sadržaj teksta. Učenicima su kao predlošci davani različiti tipovi tekstova poput popisa, dijagrama, grafičkih prikaza i sl. Čitalačka pismenost je u ovom ispitivanju shvaćena kao sposobnost razumijevanja, upotrebe i kritičkog razmišljanje uz napisani tekst (vidi: <http://www.pisa.oecd.org/>).

Matematička pismenost je u ovom ispitivanju određena kao sposobnost uočavanja i razumijevanja te uporaba matematike u sadašnjem i budućem životu. Projeravane su sposobnosti uporabe matematičkih kompetencija od izvođenja osnovnih matematičkih operacija do matematičkog razmišljanja. Traženo je znanje i primjena matematičkih sadržaja iz područja vjerojatnosti, promjene i rasta, prostora i oblika, kvantitativnog razmišljanja.

Znanstvena pismenost (Scientific literacy) je u ovom ispitivanju uključivala upotrebu znanstvenih spoznaja u donošenju odluka o životu u prirodnom okruženju. Od ispitanika je traženo prepoznavanje znanstvenih pitanja, upotreba dokaza, te donošenje znanstvenih zaključaka na temelju utvrđenih činjenica. U ispitivanju je traženo da ispitanici upotrijebe znanstvene koncepte važne za sadašnji i budući svijet učenika, npr. pitanje znanosti i znanstvenih spoznaja u svakodnevnom životu, zaštiti okoliša te tehnologiji. Od ispitanika se, dakle, traži da pokažu sposobnost uporabe znanja, sposobnost postavljanja pitanja te sposobnost zaključivanja na temelju poznatih činjenica.

Na ispitivanjima koja su provedena 2000. i 2003. godine učenici iz Finske bili su na samom vrhu po uspješnosti u čitalačkoj, matematičkoj i

znanstvenoj pismenosti te u području rješavanja problema (vidjeti tablice broj 5, 6, 7 i 8).

Tablica 5: Usporedba rezultata čitalačkih sposobnosti: PISA 2000. i PISA 2003.

	PISA 2000.	PISA 2003.
Finska	546	543
Nordijske zemlje	514	508
OECD	500	493
EU	494	494
SAD	504	495
Japan	522	498

Tablica 6: Usporedba rezultata matematičke pismenosti: PISA 2000. i PISA 2003.

	PISA 2000.	PISA 2003.
Finska	536	544
Nordijske zemlje	514	515
OECD	500	500
EU	491	475
SAD	493	483
Japan	557	534

Tablica 7: Usporedba rezultata znanstvene pismenosti: PISA 2000. i PISA 2003.

	PISA 2000.	PISA 2003.
Finska	538	548
Nordijske zemlje	505	502
OECD	500	500
EU	492	499
SAD	499	491
Japan	550	548

Tablica 8: Rezultati u rješavanju problema: PISA 2003.

	PISA 2003.
Finska	548
Nordijske zemlje	514
OECD	500
EU	499
SAD	477
Japan	547

Zašto je Finska tako dobra u projektu PISA?

Objašnjenje se može naći u nekim osnovnim načelima obveznog obrazovanja u Finskoj koje su finski stručnjaci istaknuli u materijalima koji su dostupni javnosti (Izvor: Finnish National Board of Education <http://www.oph.fi/english/frontpage.asp?path=447>), a to su:

- podjednake šanse za obrazovanje bez obzira na podrijetlo, spol, socioekonomske prilike ili materinski jezik
- regionalni pristup obrazovanju
- bez segregacije s obzirom na spol
- obrazovanje sasvim oslobođeno od nadzora
- obvezno i neselektivno temeljno obrazovanje
- fleksibilna i podupiruća administracija – centralizirano upravljanje cjelinom, ali lokalna implementacija
- interaktivan, suradnički put u ostvarenju na svim razinama; ideja zajedništva (osnova zajedništva)
- individualna potpora za učenje i dobrobit djece
- razvojno orijentirana evaluacija i ocjenjivanje djece – bez testiranja i bez rangiranja
- visokokvalificirani i autonomni učitelji
- sociokonstruktivistička koncepcija učenja.

Temeljno obrazovanje je, dakle, neselektivno, što zahtijeva dobro osmišljen sustav unutarnje evaluacije i ocjenjivanja tijekom nastavnog procesa.

Ocjenjivanje učenika podijeljeno je na ocjenjivanje tijekom nastave i na zaključno ocjenjivanje (*National core curriculum for basic education*, 2004; 260-269). Oba imaju određene pedagoške i dokimološke uloge.

Zadaci ocjenjivanja tijekom nastave vode i potiču učenje te pokazuju u kolikoj je mjeri učenik ispunio ciljeve namijenjene razvoju i učenju. Ocjenjivanje, također, treba pomoći učeniku da oblikuje realnu sliku svoga učenja i razvoja, te da podrži razvoj njegove osobnosti.

Ocjenjivanje za vrijeme nastave mora biti vjerodostojno i utemeljeno na različitim dokazima. Također, ono treba prihvaćati određena pedagoška i dokimološka načela. Osim toga, ocjenjivanje mora biti slika učenikova učenja i napredovanja u različitim područjima učenja.

Ocjenjivanje učenika stvara cjelinu u kojoj učiteljeva stalna povratna informacija (*feedback*) ima ključnu ulogu. Uz pomoć ocjenjivanja učitelj može usmjeravati učenike na to da razviju sposobnost osvješćivanja o svojim razmišljanjima i djelima i pomoći im kako bi razumjeli ono što uče.

Napredovanje učenika, njihove jezične vještine i ponašanje ocjenjuju se u odnosu na ciljeve istaknute u kurikulumu te opise očekivanih rezultata za zadovoljavanje nacionalnog obrazovnog standarda.

Opis dobrog uspjeha i konačni kriteriji vrednovanja određuju, na nacionalnoj osnovi, znanje i stupnjeve vještina koji tvore osnovu za ocjenjivanje učenika. Kada je riječ o brojčanom ocjenjivanju, opis dobrog (zadovoljavajućeg) uspjeha određuje stupanj ocjene 8. Kod opisnog ocjenjivanja opis pomaže učitelju da ocijeni učenikov napredak i stvara osnovu za ocjenjivanje pri opisu ciljeva koje je učenik postigao. Opis se preliminarno sastavlja da bi se uspješno završio svaki predmet u temeljnom nacionalnom kurikulumu, a podudara se s točkom tranzicije u distribuciji satova nastave.

Kurikulum mora određivati ciljeve ocjenjivanja općih i posebnih predmeta. Učenik ili njegov roditelj, odnosno staratelj moraju biti unaprijed obaviješteni o utemeljenosti ocjenjivanja, i ako to zatraže, moraju dobiti objašnjenje o načinu primjene odgovarajućih kriterija u ocjenjivanju.

Predmeti, grupe predmeta i ponašanje vrednuju se brojčano, opisnim sažecima ili kombinacijom: brojčano i opisno. Ocjena opisuje stupanj uspjeha. Opisnim ocjenjivanjem učitelj također može predočiti učenikov napredak i proces učenja. Kod ocjenjivanja glavnih predmeta, izvještaj mora sadržavati ocjene najkasnije do kraja osme školske godine. Ako učenik dovrši sve svoje obveze u nekim od glavnih predmeta prije tog vremena, ocjene se primjenjuju u izvještaju za školsku godinu u kojoj je predmet završio.

U slučaju opisnog ocjenjivanja, u godišnjem školskom izvještaju mora pisati je li učenik na prihvatljivoj razini postigao ciljeve za tu školsku godinu. Odluke koje se odnose na neobavezne predmete donose se putem kurikuluma.

Uz godišnje školske svjedodžbe, učenik i njegovi roditelji ili staratelji dobivaju i primjerenu povratnu informaciju (feedback) u vezi s ocjenjivanjem, i to na različite načine. Informacije o učenikovu napretku, njegovim jačim stranama, ali i onim područjima koja zahtijevaju poboljšanje, moraju biti dostupne. Povratna informacija za ocjenjivanje može se predočiti neposrednim izvještajima, različitim obavijestima, putem razgovora ili na neke druge načine.

Zaključak

U ovom su tekstu, na temelju studije slučaja (temeljito proučavanje školskog sustava jedne zemlje s posebnim naglaskom na nastavni kurikulum i mjesto evaluacije u tom kurikulumu), prezentirane spoznaje koje mogu biti korisne za usporednu analizu obvezne škole s rješenjima u drugim zemljama (npr. u Hrvatskoj) te za moguće reforme školskih sustava (više kod: Kansanen,

2004, te Luj, 1994). Pozornost je posvećena unutarnjoj evaluaciji (formativno i sumativno ocjenjivanje) te vanjskoj evaluaciji (državni evaluacijski projekti u Finskoj, te međunarodni evaluacijski projekt poznat pod imenom PISA).

Na ograničenom prostoru koji je planiran za ovaj tekst nije bilo moguće prezentirati sve činjenice koje su važne za razumijevanje finske obvezne škole (npr. posebnosti kurikuluma pojedinih nastavnih predmeta kao što su ručni rad, informatička pismenost, vjeronauk ili etika itd.). Neke su od tih činjenica poznate stručnjacima za školstvo, a neke su dostupne u citiranoj literaturi ili na navedenim internetskim stranicama (vidjeti: Matijević, 2005; Matijević, 2006; te navedene internetske stranice).

Kao posebne vrijednosti finske obvezne škole valja istaknuti visok standard u pogledu prostora, opreme i učiteljskoga kadra. U posljednjih dvadesetak godina svi novi učitelji koji ulaze u školski sustav imaju visokoškolsko fakultetsko obrazovanje (uključujući one primarnog obrazovanja). Broj učenika koji se podučavaju u jednom odjeljenju obično se kreće oko 20. Osim glavnog učitelja često je u razrednom odjeljenju i pomoćni učitelj ako je u razredu učenik s razvojnim teškoćama. Nastava se najčešće odvija u jednoj smjeni, odnosno organizirana je cjelodnevna nastava.

Stručnjaci za dokimologiju iz prikazanoga će lako uočiti dobru vezu modela praćenja i ocjenjivanja s konkretizacijom ciljeva učenja, odnosno uz definirane standarde za ocjenu koja označava zadovoljavajuću razinu rada i usvojenosti znanja (8). Uz dobro osmišljen nastavni kurikulum, sociokonstruktivističku didaktičku paradigmu u osnovi didaktičkih rješenja za ostvarivanje ciljeva, u finskoj se školi mogu i dalje očekivati zadovoljavajući ili visoki rezultati u svakoj vanjskoj evaluaciji. Može se zaključiti da finska obvezna škola pokazuje visoke uspjehe i zbog zadovoljavajuće brige o svim školskim pitanjima svih finskih građana, putem lokalne samouprave i povezanosti roditelja s učiteljima i školom.

LITERATURA

- *** *Alhaisten koulun opetussuunnitelma* (2005). Salo: 114.
- *** *Evaluation in Education: Thematic Bibliography* (2002). Brussels: Eurydice.
- Evaluation of Schools providing Compulsory Education in Europe* (2004). Brussels: Eurydice: 156.
- Kansanen, P. (2004) *Finnland*. U: Die Schulsysteme Europas. Baltmannsweiler. Schneider Verlag Hohengehren: 142-154.
- Luj, O. (1994) *Školstvo u Finskoj*. U: Školstvo u svijetu. Zagreb: HPKZ: 64-72.
- Matijević, M. (2004) *Ocjenjivanje u osnovnoj školi*. Zagreb: Tipex.

Matijević, M. (2005) *Evaluacija u odgoju i obrazovanju*. Pedagogijska istraživanja. 2 (2): 279-298.

*** *National Core Curriculum for Basic Education* (2004). Helsinki: Finnish National Board of Education.

Internetski izvori:

<http://www.eurydice.org/> (25.03.2006.)

Basic Education Act 628/ Finnish National Board of Education

<http://www.oph.fi/english/>

Summary of four national assessment of mathematics learning in the 9th grade of basic education 1998 – 2004. <http://www.oph.fi/english/>

OECD Programme for Internationale Student Assessment

<http://www.pisa.oecd.org/> (02.07.2006.)

OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development

<http://www.oecd.org/>

Prilog 5**Razredna svjedodžba za završne razrede obvezne škole**

Grad: _____

Osnovna škola: _____

Datum: _____

VRIJEME OCJENJIVANJA _____

Razred _____

Ime i prezime _____

Matični broj _____

Ponašanje _____

Materinski jezik i književnost

- Finski _____

- Finski kao strani jezik _____

A1- strani jezik - engleski _____

A2- strani jezik - njemački _____

Vjeronauk _____

Povijest _____

Matematika _____

Fizika i kemija _____

Etika _____

Biologija i geografija _____

Fizički odgoj _____

Glazba _____

Likovna umjetnost _____

Ručni rad _____

Napomene: _____

Potpis razrednika_____
Potpis roditelja

Ocjene: 10 (izvrsno), 9 (veoma dobro), 8 (dobro), 7 (zadovoljavajuće), 6 (manjkavo), 5 (jedva dovoljno), 4 (nedovoljno)

GRADING IN FINNISH COMPULSORY SCHOOLS

Milan Matijević

Summary

In this paper, the author describes the Finnish national curriculum for compulsory schools. Particular attention is paid to an analysis of the model of monitoring and grading of students' activities and achievements in Finnish compulsory schools. The author seeks to answer the question of why Finnish students are so successful in the international PISA project.

At the beginning of this millennium, around 600,000 children in Finland were included within compulsory education which lasts for nine years.

In the first six forms of compulsory school, all school subjects are taught by the class teacher, with the assistance of specialist teachers for certain school subjects (e.g. Music, Physical Education). In the last third of compulsory education, each school subject is taught by a subject specialist teacher in charge of the respective subject.

The school year lasts 190 school days, between mid August and mid June. The weekly school load on students is from 19 to 30 hours, from the first to the ninth form. Lessons are 45 minutes long, with a compulsory break lasting between 10 to 15 minutes between each lesson.

The basic grading scale during compulsory education has seven grades (from 4 to 10). Grading in general is descriptive for students from the first to fourth form, and numeric in other forms. The basic grade according to which the national criteria and standards are set is 8. Grades 9 and 10 are used to highlight certain features of students and to commend those who stand out in terms of their efforts, way of work and results in relation to other students. Grades 6 and 7 are given as a reminder that the student should put in extra effort to reach the necessary standard, and grade 5 describes a final warning to the student and his or her parents that a change must be made in the approach to learning. Grade 4 marks unsatisfactory results.

In the last two assessments of the knowledge and competences of students at the end of compulsory education, Finnish students were ranked at the very top of the list.

Key words: elementary school, compulsory education, Finland, grading, PISA